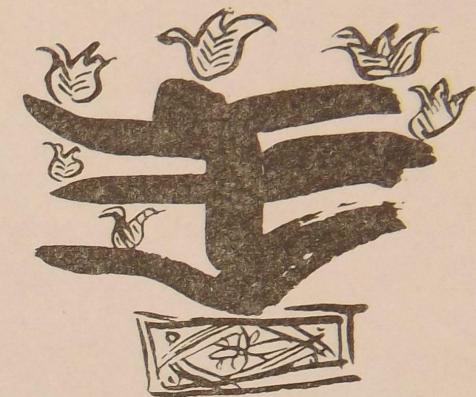

NUMERIS
S E Š T A S
B U E N O S
A I R E S
1 9 5 5

LITERATŪROS L A N K A I

N E P E R I O D I N I S P O E Z I J O S, P R O Z O S I R K R I T I K O S Ž O D I S

TURINYS

ANTANAS JASMANTAS

Patriotų sukilimas arba poezijos kivirčas su tautybe.

KAZYS BRADŪNAS

Įvado triptikas. Duonos padauginimas. Sudaužyti žaislai. Grjžtanti paukštė. Dievdirbis. Skulptūra. Asyžietis. Vanagas. Vakaro valandos. Metamorfozė. Credo.

EUGENIJUS GRUODIS

Ryto valandos. Medžioklė. Po jauystės. * * * Ikaras. Šviesos išpažinimas. Vasaros lietus. žodis.

PAUL CLAUDEL

* * * Mirusiuju šventę septintajame mėnesyje. Kelionė kanalu naktį.

DYLAN THOMAS

Šviesa įbrėksta ten, kur saulė niekad nešvietė.

HUGO VON HOFMANNSTHAL

Kaikurie iš tikro turi mirti.

ALAIN BOSQUET

PATRIOTŲ SUKILIMAS ARBA

POEZIJOS KIVIRČAS SU TAUTYBE

ANTANAS JASMANTAS

1. PATRIOTO GRĒSMĖ

NORS poetas „tik sau tedainuoja” (Ad. Mickevičius), tačiau jি apstojusi minia klausosi jo giesmės ir kalba jam Puškino žodžiais:

„Kodėl jis traukia tas giesmes
Ir veltui erzina mums ausi?
I kur jis mus jomis nuves?
Ko mus pamokys? Kuo pravirgdys,
Jei mes, jo burtų prisiklause,
Atversime jam savo širdis?
Laisva kaip vėjas jo giesmė skrajos,
Užtat kaip vėjas ir paliks bevaisė

tremties poezijos dalis. Laisvojoje Lietuvoje turbūt tik A. Miškinis dainavo a pie t ē v y n ė, linkédamas savo tautiečiams išeiti „su dideliu ryžtu” ir parvežti kraštui „naujuosius metus”, nors ir nežinodamas, „kuriais žiedais” papuošti Lietuvą „kaip tikrą seserį”, esančią pačioje jauystėje „ir pačiame pavasaryj” (3). Kiti nepriklausomybės metų poetai, kurie šiandien dideliu tikrumu ir dideliu žinojimu užgrojo skudučiais, tada tėvynė nesirgo: jiems rūpėjo savoji meilė, savasis aš, gamta, kai kam truputį Dievas (netikras, bet vistiek Dievas!), kai kam šiek tiek žmogiškoji būtis. Bet štai, atėjo kai

LITERATŪRINĖS PASTABOS

ETAPAI — vienos širdies istorija. Pasaka apie tai, kaip mišrė kartą širdis, kaip ji pateko į estetinę skaityklą ir pagaliau atgimė negyvu angelu, norinčiu dainuoti.

Juozo Kėkšto nueitas kelias ilgas. Jis driekiasi per gera šimtą metų: nuo XIX-jo amžiaus romantizmo iki XX-jo amžiaus iliuzijos — nekaltos rašybos. Ir kelionė toli gražu dar nepasibaigė. Pasakius kartą sau su Camus: Aš suvedžiau saskaitas su mirtimi, aš užbaigiau su gyvenimu — dar reikia toliau rašyti, o tada: atsiveria kryžkelės, prievertauja pasirinkimai.

Jaunasis Kėkštasis jau kartą buvo pasirinkęs. Ir tai jam nėšėjo į gera. Kodėl? Homines historiarum ignor... *

Pirmasis Juozo Kėkšto įsikūrimas — jis herojus. Nuo pirmojo iki penkiasdesimtojo ETAPŲ puslapių gieda ne Kėkštasis, o kraujuoją jo nukankinta, nerami širdis. Tarp mūsų kaltinant, ne kraujuoją, o sūriu vandeniu laša, nes ašaros — jei buchalteriui duotum jo poezijos žodžius suskaiciuoti — buvo normalus jo jausmų akompanimentas.

Lamartinas užleidžia vieta Borutui — ar gal kuriam kitam bendrai rusiškam šaltiniui, kurio nepažįstu? Ir taip įsišaknysja beržo tema:

Žali beržai, beržai žali
baltuose marškiniuos,
o aš su perplešta širdim
ant vėjų kankinuos.

(Citujuo iš atminties)

Sirdis - beržas, vėjų kankinamas, a u d r ą laužomas, vėtrų verčiamas — tai ir romantisimo herojus ir visa maištuojančių socialistų revoliucionierų mistika: žmonija bus išgelbėta plati naujų laikų Kristaus mostu.

Romantiškai - manicheistinė pasaulėžiūra, būtina pagrįsti akcijos moralei, transponuota į tradicinę simbolų sistemą. Iš Apšvietos amžiaus paveldėtas Šviesos ir Tamso dualizmas, kurio varijantai: naktis — diena, vakaras — rytas. Šio dualizmo rėmuose telpa ir skausmas ir džiaugsmas, ir laimė ir nelaimė, ir vergija ir laisvė.

Prie XVIII-jo amžiaus šviesos - tamso simbolinės poros romantizmas pridės dar bio-kosminę žiemos ir pavasario dichotomiją. Krikščioniškoji pasaulėžiūra įneša dar vertikalų

JAUNOJO KĖKŠTO GYVENIMAS IR MIRTIS

(Apie „Etapų“ pirmajį etapą)

ALGIRDAS J. GREIMAS

— bet statiską — idealo suvokimą: žvaigždėtas dangus paskolins savo mėlynę poetu - kovojo akims ir padės jam nugalėti žemę. Tačiau nepamirškime saulės — švieusius ir augsto idealo sintezės:

... sudaužymis karstą
ir išleisime saulę į dangų.
(Lukauskalte)

Juozas Kėkštasis nesijaučia vienas: jis apsuptas draugų ir draugiškų simbolių.

Nejmanoma keliomis pastabomis nusakyti visą esdekų poetiką ir nurodyti jos istorinius komponentus. Tačiau išryškėja konvencionalūs — be jokio pašmerkimo šiame žodyje — šios simbolikos rėmai: tai vienos kartos, vieno aprėzto sąjūdžio rāyse, atspindinti revoliucionė pasaulėžiūrą ir romantinę akeijos etiką.

Šiuose remuose kartais prazysta asmeniško stiliums gėlės. Gėlės, kurių šaknys išsirausia giliai į priešistorinio, antistorinio žmogaus gyvulinį, augalinį egzistavimo stilium, į žmogaus - vikšro, žmogaus - medūzos būdą būti, į žmogaus — gyvos medžiagos santykį su aplinka. — Nes kaip gi kitaip aptarisi asmeninį žmogaus stilium?

Konvencionalinei beržo temai atliepia draskomos, daskomos, laužomos psichės metaforos. Bet pamažu ir vis stipriau ima bujoti Juozo Kėkšto būti išreikiškančios ir dekoruojančios piktą gėlės: kramtų — sukanda — ciulpija, gniaužimo tema (grandys - grotos - surakia - suvaržo - užvozia - užgula - linksta - dumba) ir jai paraleli akmens įmomo tema (sukepės - stingsta - kietas - sugruodės - suakmenėjės - akmuo - granitas) — įveda mus į nejauskų košmarinės nakties ir spazminio požemio pasauly.

sia is, užgėsta; gaisrų raudonume išryškėja k r a u j o spalva.

Kodėl ši lėta mirtis?

*

Jaunojo Kėkšto pasaulėžiūra buvo dualistinė, o ne dialektinė, istorija jam — tai staigus perejimas iš tamso į šviesą. Dualistine galėtūti, turbūt net turėtūti, kovos etika, bet ne potestiniai metafizinių žmonijos istorijos tapsmo apmąstymas.

Antra. Iš krikščionybės pavidelėtas idealas — dangaus suvokimas yra vertikališkas, o tuo pačiu ir statiskas. Albert Camus savo „Maištaujančiam žmoguje“ pakankamai irodė, kad yra tiktais du — ir nesutai komi — keliai išgančyti žmoniją: vertikalinis ir horizontalinis, vedantis į ateitį, o ne į dangų. Iš čia ir paradoksas: jaunasis Kėkštasis perdaug susirūpinęs Kėkštu, ir permažai žmogumi. Ir poezija jam ne akcija, o dažnai tik tos akcijos alibi, savotiškos atostogos nuo žmonijos rūpesčių.

Lengviausia gal jaunojo Kėkšto mirti išaiškinti jo laiko ir gyvenimo o konceptacija: revoliuciūnės rašybos paaukojimo kaina. — Ne! Juozo Kėkšto revoliuciūnė pasaulėžiūra turėjo spragą, kurios, besiplėsdamos, vede į prie sudužimo.

Ugnies tema. Ugnis — gyvybė, kūryba, revoliucija, nauja ateitis. Senas žmonijos mitas. ETAPAI pasakoja šio revoliucionio mito išblėsimo istorija. Ugnies temos variacijos Kėkštasis poeziuje — tai kone tobulas diminuendo: jaunatvės gaisrus pakeičia laužai, laužus — liepsnos; perdeginta širdis virsta degē

Fanatiškos jaunystės jūra plaukė laivo gaisras...

— taip apibūdina Kėkštasis savo pirmajį nuplauktą etapą. Bet juk tai laivo, o ne jūros problematika. Ir taip nuo pat pirmųjų eilėraščių: gyvenimas turi upe, kuri plaukia savo vaga. Fatališkas istorijos supratimas. Ir veltui jieškotum viiso Kėkšto poeziuje — tai kone tobulas diminuendo: jaunatvės gaisrus pakeičia laužai, laužus — liepsnos; perdeginta širdis virsta degē

O tuo tarpu jissai atrodytu pirmutinis pašauktas įvesti į lietuvių poeziją, dar daugiau — į lietuvių kultūrą — sodria ir vešlą Laiko sąvoką.

P. S.: Šios pastabos paliečia tiktais vieną Juozo Kėkšto turtingos poezijos aspektą, ir tiktais vieną etapą. A.J.G.

Albertas Veščiūnas / piešinys tuštu